

## IV. КОН ТОТАЛНАТА УМЕТНОСТ: НЕГАЦИЈАТА КАКО ДВИЖЕЊЕ<sup>1</sup>

Значи, промената во уметноста како процес на трансформација на односот на творењето и стварноста.

Ја земам стварноста како еден од основните елементи во креативниот – уметнички – процес поради директната поврзаност меѓу уметноста и стварноста.

Како втор основен елемент во анализата ја земам творбата, а истата ја сметам за дело на идејата и на нејзината екстернализација.

...

А сите четири (стварност, идеја, екстернализација и творба) како атоми во молекулот на она што се нарекува уметност.

И покрај мојот скептицизам кон еволутивните теории во уметноста, на мнение сум дека промените во уметноста можат да се набљудуваат како процес на движење; не а priori како развој виден во (права, кружна, елиптична или спирална) линија со одредена насока; ами како движење во координати без димензии.

<sup>1</sup> Напишано 1983, првпат објавено во *Разгледни: уметност, култура, наука и општествени прашања* (Скопје, год. 37, бр. 3–4, март–април 1994, 134–137).

Поради поедноставување на процесот (а и поради личната пристрасност кон естетиките на ликовната уметност и на музиката), промените во односите меѓу четири атоми ќе ги набљудувам низ промените во ликовните уметности, но со надеж дека истите опсервации еден ден ќе можат да се екстраполираат на движењето на уметноста во целост.

### 1. ОБЈЕКТИВИЗИРАНО ТВОРЕЊЕ

Традицијата на реалистичното сликарство: тенденциите (ако не и достигнувањата) од праисториско (т.е. постсинкретичко) до соцреалистичко и хипер-реалистичко, Леонардо, Микеланџело, Рембрант итн.

За важна се смета „сличноста“ на уметничкото дело со „оригиналот“ и се раѓаат теории за „објективниот одраз“ на стварноста, кои се доведуваат себеси до софизам или до апсурд поради подложност на овие теории на субјективност (која е неспоива со нивниот базичен концепт).

Контра-план: „оригиналот“ се негира со самиот творечки чин, а чинот пак од своја страна и самиот е распнат меѓу рекреацијата на стварноста и субјективизирањето, кое е клучен придвижувач на творењето.

### 2. СУБЈЕКТИВИЗИРАНО ТВОРЕЊЕ

Импесионистите, експресионистите, кубистите, Ел Греко, Модилјани, Ван Гог и компанија.

Стварноста како точка од која уметничкото дело поаѓа (па поминува низ фазата на уметничка обработка) сè уште е важно, но екстернализацијата по сличност ѝ отстапува повеќе место на субјективизираната екстернализација.

Контрааргумент: негирана сличност со почетниот (стварен) објект.

### 3. СУБЈЕКТИВНО ТВОРЕЊЕ

Апстрактно и нерепрезентативно сликарство, Малевич, Поклок итн.

Стварноста се отфрла како елемент на уметноста. Улогите и можностите на идејата и на екстернализацијата се ослободуваат од некои стеги.

Контраадут: се негира или намалува важноста на стварноста како појдовна точка на уметничкиот чин.

Но, истото — стварноста — сè уште е завршен сегмент на процесот: идеја — креација — екстернализација. Екстернализацијата сè уште се манифестира во физички (објективен) објект. Се може без стварноста само на почетокот на уметничкиот акт.

### 4. НЕ–СЛИКАЊЕ, ПОСРЕДУВАЊЕ

Дадаистите, Марсел Дишан итн.

Креацијата е сведена на идеја–екстернализација. Во преден план на уметничкиот чин не е креирањето на објект, туку медијацијата на објект, кој на тој начин (со посредничкиот акт на уметникот) добива уметничко значење (писоар пренесен во музеј без физички интервенции). Стварноста (објектот) поминува низ чинот: идеја — творење — екстернализација без класична (физички материјализирана) креативна интервенција.

Контраадут: творечкиот процес како процес кој резултира во создавање на физички објект се отфрла за сметка на идејата (на посредување, во овој случај). Физички објект сè уште постои, но тој е само посредуван, а не и создаден или алтериран од уметникот.

### 5. НЕ–СЛИКАЊЕ, НЕ–ПОСРЕДУВАЊЕ, ХЕПЕНИНГ

Алан Капров („18 хепенинзи во 6 делови“), Бен Вотје (кој живеел во излогот на Галерија Еден во Лондон цела недела

во 1962), Јозеф Хонис (кој под наслов „Мистификациски настан“ организирал лажен погреб за себе, ги поканил пријателите, а потем, без тие да знаат — се самоубил, во 1969), Течинг Хсие (кој претвора голем дел од својот живот во уметничко дело изведувајќи едноставни, а тешки проекти кои сите траат по една година), Јозеф Бојс (со добар дел од своето творештво) и др.

Настанот, значи — екстернализацијата сама, е уметничкиот чин.

Материјална уметност не останува зад хепенингот.

Контрааргумент: зад уметничкиот чин не останува ништо, а токму материјалниот остаток е една од дестинациите на класичната уметност.

## **6. НЕ–СЛИКАЊЕ, НЕ–ПОСРЕДУВАЊЕ, НЕ–ХЕПЕНИНГ, ЗАМИСЛУВАЊЕ**

Д-р Чарлс Харпул (кој тврди дека во лимена кутија за филм има филм, меѓутоа никому не му го покажува, тврдејќи дека е битен актот на замислување на филмот во кутијата)...

Идејата сама е уметноста, без посредство на (физичка) креација, ниту на (временско–просторна) екстернализација во класична смисла.

Замислувањето на уметничкиот чин, или попрецизно — на уметничкото дело — е тоа самото.

Контраплан: зад уметноста не постои објективен чин, ами само чин на замислување, кој е длабоко субјективен и — за првпат — неекстернализиран. Значи, не само што е избегнато оставањето на материјален остаток, ами избегнат е и објективниот чин на физичка (временско–просторна) изведба.

## **7. НЕ–СЛИКАЊЕ, НЕ–ПОСРЕДУВАЊЕ, НЕ–ХЕПЕНИНГ, НЕ–ЗАМИСЛУВАЊЕ, НЕГИРАЊЕ**

Постигнувањето на состојба на незамислување на идеја за уметничкото дело е самиот уметнички чин. Значи, состојба во

која не само што нема материјален остаток ниту објективен чин, ами нема ниту замислување на уметноста, состојба во која нема мисла за уметноста<sup>2</sup>. Оваа состојба на апсолутно намерно немање на идеја за уметничкото дело, во ситуација кога стварноста, физичката креација и екстернализацијата се веќе елиминирани — е самата уметност.

Контраплан: негирањето на идејата значи и свое негирање како идејно битие, што во крајна инстанца значи и негирање на уметноста.

Потенцијален контраплан на контрапланот: себе-негирањето не мора да значи и негирање на уметноста. Уметноста не е поистоветување со битието (со неговата привремено-физичка, временско-просторна или идејна манифестација во уметноста), туку еднаш креирана, таа може да постои независно од постоењето на битието, што значи дека негацијата на постоењето на битието може да претставува кулминација — односно, тотална уметност.

---

<sup>2</sup> Како продолжение на неговите едногодишни проекти, Течинг Хсие изведе десетгодишен проект на не-мислење на уметност неколку децении откако овој есеј беше напишан во 1983.